

Vaiko socializacija ankstyvuojų jo gyvenimo laikotarpiu: kultūriniai rūpinimosi kūdikiu aspektai XXI a. Lietuvoje

AUDRONĖ DARAŠKEVIČIENĖ

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

El. paštas audronep@hotmail.com

Remiantis etnologų ir antropologų teorinėmis išvalgomis, straipsnyje rūpinimosi kūdikiu praktikos nagrinėjamos kaip kultūriniai teiginiai, atspindintys visuomenės prioritetus, santykius tarp vaikų ir suaugusiųjų, visuomenės santykį su gamta. Siekiama aptarti rūpinimosi kūdikiu kultūrą XXI a. Lietuvoje atkreipiant dėmesį į vaiko vietos šeimoje sampratą, kultūriškai konstruojamus ankstyvosios vaiko socializacijos tikslus, rūpinimosi kūdikiu kultūrinį kontekstą. Daroma išvada, kad XXI a. Lietuvoje galima išskirti du pagrindinius rūpinimosi kūdikiu modelius – *romantinių* ir *racionalųjų*, kurie skiriasi esminiais savo principais ir praktika.

Raktažodžiai: kūdikis, tėvai, rūpinimasis kūdikiu, ankstyvoji socializacija, žindymas

IVADAS

Etnologijoje ir antropologijoje plačiai pripažįstama, kad kasdienė rūpinimosi kūdikiu praktika yra nulemta ne tik biologinio neišvengiamumo, bet yra ir kultūrinis veiksmas, nukreiptas į kultūros perdavimą vaikui ir socialinės tvarkos mokymą. Pasak etnologės Auksuolės Čepaitienės: „Elgsės su kūdikiu nuo pat jo gimimo yra socializacijos forma, kai siekiama konstruoti tam tikrus socialinius bruožus ir savybes“ [10, 435]. Kultūros antropologės Almos Gottlieb teigimu, „mokymas suvokti socialumo vertę prasideda... prie krūties“ [18, 206]. Antropologės Elinor Ochs ir Merav Shohet teigia, kad maistas yra vaiko socializacijos „kultūrinė terpė“, pripildyta simbolinių prasmų, kurios perduodamos materialiais artefaktais [43, 35–49]. Panašaus požiūrio laikosi antropologė Vanessa Maher, teigdama, kad žindymo arba nežindymo ideologijos gali būti suprantamos kaip priemonės, skatinančios arba ribojančios motinos ir vaiko artimus santykius, o kartu jų vietos giminytės ir nuosavybės santykių sistemoje iliustracija [40, 25].

Kultūros antropologai Sarah Harkness, Robert A. Levine, Nurit Bird-David, Suzanne Z. Gottschang, Kirsten Hastrup, Jane Khatib-Chahidi, Mara Mabilia, Vanessa Maher, Birgitt Röttger-Rössler, Elinor Ochs ir kt., atlikę tyrimus skirtingose pasaulio visuomenėse, atskleidžia, kad kasdienė rūpinimosi kūdikiu praktika yra ne tik vaiko socializacijos forma, ji pati

yra nulemta plačių socialinių, ekonominių, politinių, ekologinių ir kultūrinių kontekstų [21; 37; 8; 17; 20; 34; 39; 40; 53; 43]. Hillary N. Fouts ir kitų tyrimuose teigiama, kad elgesio su kūdikiu praktikos pobūdis – fizinio kontakto bei kūdikio nešiojimo akcentavimas ar neakcentavimas, jautri arba mažiau jautri tėvų ir kitų bendruomenės narių reakcija į kūdikį, žindymas, atsižvelgiant į vaiko poreikį arba griežtai nustatytą grafiką, – atspindi kertines visuomenės kultūros vertybes [24].

Daugelio mokslininkų darbai patvirtina, kad rūpinimosi kūdikiu taisyklės ir praktika apima kur kas platesnius klausimus nei sveikata ir maitinimas. V. Maher ir kiti autoriai akcentuoja, kad žindymui suteikiamos prasmės siejasi su žmogaus bei santykių tarp žmonių sampratomis, visuomenėje nusistovėjusiu pasiskirstymu vaidmenimis, taip pat – visuotinai priimtina laiko samprata, socialine tvarka, lemiančia seksualumo ir emocijų reguliavimo taisyklės [40, 9–10; 18; 38]. Žindymo tvarka, pavyzdžiui, žindymas atsižvelgiant į vaiko poreikį arba žindymas pagal griežtai nustatytą tvarkaraštį, yra geriausias vaiko kaip veikėjo sampratos atspindys [8, 529]. Antropologai pažymi, kad nuo XX a. 6-ojo dešimtmečio daugelyje industrinių Vakarų šalių atsiradęs reiškinys – masiškai paplitęs moterų negalėjimas žindyti kūdikio [40, 10] – siejasi su to meto medicinos sistemoje įtvirtintu kišimusi tarp motinos ir vaiko: naujagimio ir motinos atskyrimu, ryšio tarp motinos ir vaiko ignoravimu, kūdikio maitinimu pagal griežtą grafiką, abejingumu motinos ir vaiko emocijoms [3].

K. Hastrup nuomone, žindymo praktiką reikia nagrinėti kaip kultūrinius teiginius, atspindinčius visuomenės santykį su gamta, socialinius prioritetus, santykius tarp lyčių bei vaikų ir suaugusiųjų. Analizuodama žindymo kultūrą XVII–XVIII a. Islandijoje antropologė konstatuoja, kad kūdikio žindymas čia laikytas žalingu vaikui ir dėl to jo buvo atsisakyta; jos teigimu, šį reiškinį įmanoma paaiškinti tik įsigilinus į tai, kas šioje visuomenėje laikyta turto ir prestižo atributais [20]. S. Z. Gottschang pažymi, kad visuomenės nuostatos dėl žindymo atspindi kūno įvaizdžius populiariojoje kultūroje [17, 64]. H. N. Fouts ir jos kolegų teigimu, elgesio su kūdikiu praktika siejasi su kultūrinėmis nuostatomis vaiko ir motinos ryšio klausimu, vaiko vystymosi samprata [24]. Anot sociologės Petros Büskens, „rūpinimasis kūdikiu visada yra kultūros veiksmas“ [7, 75].

Rūpinimosi kūdikiu praktiką XXI a. Lietuvoje šiame darbe sieksiu išanalizuoti remdamasi minėtų autorių darbais ir laikydamasi prielaidos, kad būtent kultūra (1) yra esminis šią praktiką lemiantis veiksnys.

Temos ištirimas Lietuvoje. Kasdienei rūpinimosi kūdikiu praktikai daug dėmesio skirta etnografinio pobūdžio darbuose. Jono Balio, A. Griciaus, Stasio Daunio, Adomo Vitausko, Albino Kriauzos, Emilijos Brajinšienės dėmesio centre – rūpinimasis kūdikiu XIX a. pab. – XX a. pr. Lietuvos kaimo kultūroje. Šiuose darbuose paliečiamos žindymo, kūdikio glaudimo ir nešiojimo, miegojimo vietos parinkimo temos [1; 19; 12; 55; 56; 36; 5; 6]. Etnologų darbuose rūpinimosi kūdikiu praktika XIX–XX a. pr. kaime atsiskleidžia platesniame kultūriniame kontekste – išryškėja jos sąsajos su įvairiais tikėjimais, bendruomenės gyvenimo organizavimu, pasaulėžiūra, gyvenimo reiškinų sampratomis. Angelės Vyšniauskaitės teigimu, XIX–XX a. pr. Lietuvos kaime kūdikio priežiūrai buvo naudojama daugybė priemonių, kurios išlaisvino mamos rankas darbui, o kūdikiui sudarė sąlygas leisti laiką autonomiškai [58]. Rasa Paukštytė-Šaknienė, analizuodama gimtųjų ciklo papročius įvairiais XX a. laikotarpiais [44; 45; 46; 47; 48; 49; 50], atskleidžia, kad nors motina ir vaikas

(1) Pagal H. N. Fouts ir jos kolegų apibrėžimą, kultūra suprantama kaip socialiai perduodamos žinios, vertybės bei elgsena, daugiau ar mažiau įsitvirtinusios tam tikroje socialinėje grupėje [24, 124].

dažnai suvokiami kaip neišardoma visuma, tačiau tokia praktika kaip kūdikio migdymas vienoje lovoje su mama Lietuvos kultūroje minimu laikotarpiu nebuvo populiarūs. Nieko nestebino ir keletą dienų kūdikio atskyrimas nuo mamos tam tikram laikui, jei atskyrimo priežastis buvo krikštas. Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė pažymi, kad kūdikis tradicinėje Lietuvos kaimo kultūroje buvo žindomas iki metų ar ilgiau, tačiau dėmesio jam buvo skiriama saikingai – moteris turėjo didžiulį darbo krūvį ir vaikui reikėjo prie šio krūvio prisiderinti [51; 52]. Pranė Dundulienė pamini tikėjimus, kuriais remiantis XIX–XX a. pr. Lietuvos kaime buvo nustatyta žindymo tvarka, ir jai be kompromisų pakluso tiek motina, tiek vaikas [14; 15, 22–24]. Jurgita Macijauskaitė-Bonda, aptardama lietuvių folklore atspindintį suaugusiųjų požiūrį į vaikus bei elgesį su jais, teigia, kad kūdikio palikimas be priežiūros nesant rimtos priežasties laikytas netoleruotinu, tačiau kūdikio vieta buvo lopšys, o ne mamos rankos [41]. A. Čepaitienė, apibendrinama elgesio su kūdikiu pobūdį lietuvių tradicijoje, daro išvadą, kad kūdikis laikytas atskirai nuo motinos ir jos kūno [10, 435].

Kasdienė rūpinimosi kūdikiu praktikai XX–XXI a. etnologai dėmesio beveik neskyrė. Šią temą analizuoja medikai ir psichologai, daug dėmesio skirdami medicininiams, psichologiniams ir socialiniams kūdikių žindymo veiksniams [42; 31; 13]. Analizuojamos ir tokios problemos kaip žindymo reikšmė vaikui [33], motinų jautrumo kūdikio signalams ir asmeninių savybių sąsajos [11]. Yra bandymų apžvelgti kūdikių žindymo trukmės tendencijas XX–XXI a. Lietuvoje [57], tačiau kultūriniai rūpinimosi kūdikiu aspektai tebėra mažai aptarti.

Šiame darbe koncentruojamasi būtent į kultūrinius rūpinimosi kūdikiu aspektus ir jų raišką XXI a. Lietuvos visuomenėje sprendžiant vaiko socializacijos ir kultūrinės adaptacijos **problema**.

Straipsnio **tikslas** – patyrinėti rūpinimosi kūdikiu kultūrą XXI a. Lietuvoje.

Uždaviniai: 1) aptarti XXI a. Lietuvoje populiarius rūpinimosi kūdikiu modelius, 2) apžvelgti kultūriškai konstruojamus vaiko socializacijos tikslus, 3) išanalizuoti rūpinimosi kūdikiu modelio pasirinkimo kultūrinį kontekstą.

Tyrimo **objektas:** rūpinimosi vaiku praktika: žindymas, nešiojimas, miego vietos ir laiko pasirinkimas.

Metodai: etnografinis lauko tyrimas, kontekstinė reiškinių analizė.

2013–2016 m. vykdyto etnografinio lauko tyrimo metu pusiau struktūruoto interviu metodu buvo apklausti 73 tėvai, vaikų susilaukę pirmaisiais XXI a. dešimtmečiais. Pateikėjai klausinėti pagal straipsnio autorės sudarytą klausimyną „Tėvų elgesys su vaiku ankstyvojoje vaikystėje: sampratos ir praktika“. Jį sudaro 60 klausimų, apimančių šias temas: ankstyvųjų vaiko poreikių samprata, tėvo ir motinos pasidalijimas ankstyvąja vaiko priežiūra, intelektinis lavinimas, režimas ir disciplina, vaikas ir platesnis pasaulis, tėvų elgesiui įtaką darantis kontekstas.

Pateikėjai pasirinkti taikant *sniego gniūžtės* metodą. Atsirenkant pateikėjus siekta nuomonių įvairovės, todėl orientuotasi į įvairiose vietovėse gyvenančius, skirtingų rūpinimosi vaiku nuostatų besilaikančius pateikėjus. Pateikėjų gyvenimo geografija: Kretinga (3), Kretingos rajonas (4), Skuodo rajonas (2), Plungės rajonas (1), Šilutė (1), Klaipėda (2), Alytus (4), Vilkaviškis (5), Švenčionėlių rajonas (1), Švenčionėliai (3), Biržai (1), Biržų rajonas (1), Anykščiai (1), Molėtai (1), Panevėžys (3), Vilnius (40). Kaime gyvena 9 pateikėjai, mieste – 21, didmiestyje – 43. Apklaustos 57 moterys ir 16 vyrų. Pateikėjų išsilavinimas: su aukštuoju išsilavinimu – 63, su aukštesniuoju – 5, su profesiniu – 2, su spec. viduriniu – 2, su viduriniu – 1.

RŪPINIMOSI KŪDIKIŲ MODELIAI

Rūpinimasi kūdikiu tiriantys autoriai pažymi, kad tapimas tėvais šiuolaikinėse Vakarų visuomenėse reiškia būtinybę pasirinkti vieną iš daugybės tarpusavyje konkuruojančių rūpinimosi vaiku filosofijų. Pasak kultūros antropologės Charlotte Faircloth ir jos kolegijų, vaiko auginimo ideologijų pliuralizmas leidžia tėvams rinktis, kuriam „konkuruojančiam normalumui“ jie pritaria. [25, 8]. Tiesa, tėvų galimybė rinktis yra sąlyginė – ją dažnai lemia valstybėje vykdoma šeimos politika [26, 124]. Vis dėlto kultūros studijų atstovų Tracey Jansen, Katrien De Grave ir Chia Longman teigimu, nepaisant valstybėse vykdomų vienokių ar kitokių rūpinimosi vaiku nuostatų populiarinimo kampanijų, tėvai, atmesdami ir diskredituodami įvairių ekspertų teiginius, kuria savo versijas, kokie turi būti tėvai, koks turi būti rūpinimasis vaiku ir į kokias vertybes turi būti orientuojamasi [29, 51; 28, 146].

Spręsdami vieną ar kitą su vaiko socializacija ar rūpinimusi susijusią problemą ir aptardami rūpinimosi kūdikiu kryptis šiuolaikinėse Vakarų visuomenėse, kultūros antropologai ir kitų artimų disciplinų tyrėjai šias kryptis įvairiai klasifikuoja ir įvardija. Pavyzdžiui, Ch. Faircloth kaip vieną svarbiausių kryptų šiuolaikiniame pasaulyje išskiria „natūralųjį“, arba „prieraišųjį“, rūpinimąsi [26], sociologė Sharon Hays kalba apie „intensyviojo“ rūpinimosi kryptį [22], sociologų Rosalind Edwards ir Val Gillies tyrimuose randame tokį terminą kaip „daug leidžiantis“ rūpinimasis [16, 27]. Bandant apibendrinti rūpinimosi stilius, jie skirstomi į labiau „liberalius“ ir labiau „kontroliuojančius“ [25, 8].

Analizuojant rūpinimosi kūdikiu kultūrą šiame darbe pasirinkta P. Büskens klasifikacija, pagal kurią išskiriami du pagrindiniai rūpinimosi kūdikiu modeliai: *romantinis* ir *racionalusis*. *Romantiniam* modeliui priskiriami tėvai, pasak P. Büskens, pasižymi tokia rūpinimosi praktika kaip ilgas vaiko žindymas pagal poreikį, šeimos miegojimas bendroje lovoje, negriežtas elgesys ir t. t. Esminiais *romantinio* rūpinimosi kūdikiu modelio bruožais P. Büskens laiko autoriteto ir produktyvumo kvestionavimą, natūralumo ir prierašumo akcentavimą. O tokią rūpinimosi kūdikiu praktiką kaip žindymas pagal grafiką, maitinimas iš buteliuko, disciplina, kūdikio mitymas atskirai nuo tėvų, griežta dienotvarkė P. Büskens laiko *racionaliojo* rūpinimosi vaiku modelio bruožais [7, 75].

Šio skyriaus tikslas yra nustatyti, ar panašūs rūpinimosi kūdikiu modeliai egzistuoja XXI a. Lietuvoje.

Atlikto tyrimo medžiaga atskleidė, jog didžioji dalis pateikėjų taiko tokią rūpinimosi kūdikiu praktiką kaip ilgas vaiko žindymas pagal poreikį, intensyvus nešiojimas ir glaudimas, vaiko mitymas bendroje šeimos lovoje.

49 proc. apklausoje dalyvavusių pateikėjų vaikų buvo žindomi iki 1–2 metų. 12 proc. tyrimo dalyvių vaikų buvo žindomi ilgiau nei 2 metus. Į klausimą, ar kūdikis žindomas pagal grafiką, dažnai atsakyta: *Ne ne ne. Kada nori. Ir iš viso, nusiraminti reikia – pavalgom, užmigti reikia – pavalgom. Jokių ritmų, jokių režimų, reikia – imk. Bet kur net* (moteris, g. 1977; vaikai, g. 2007, 2010, Plungės r.).

Aptariant kūdikio glaudimo ir nešiojimo klausimą, 70 proc. tyrime dalyvavusių pateikėjų išsakė poziciją, jog stengiasi vaiką glaudyti ir nešioti kuo daugiau: *Mes esam tos teorijos šalininkai, kad vaiko nepadedam ir neignoruojam. Jie yra pripratę prie dėmesio* (vyras, g. 1979; vaikai, g. 2010, 2015, Alytus). Dar 15 proc. pateikėjų teigė, kad stengiasi laikytis „aukso vidurio“: jei vaikas neprašo, jie jo neima, tačiau vaikui reikalaujant – visada reaguoja. Ši pateikėjų grupė vyresniosios kartos duodama patarimą: „neimk vaiko ant rankų – pripras“, vertina itin kritiškai: *Man atrodo, kad tas kraštutinumas neėmimo yra baisiausia, ką žmonija galėjo sugalvoti* (moteris, g. 1981; vaikai, g. 2012, 2013, Vilnius).

79 proc. tyrimo dalyvių teigė, jog kūdikis visą naktį ar bent dalį nakties miega viename guolyje su abiem tėvais arba mama: *Užmigdavo, aišku, dažniausiai žįsdamas krūtį, vėliau paguldomas į savo lovelę, o kai prabusdavo – atsinešamas į lovą ir būdavo, kad miegodavo lovoj. <...> Kur jis norėjo – pas mus jis buvo karalius* (moteris, g. 1985; vaikas, g. 2011, Alytus).

Taigi, galima konstatuoti, kad tiriamoje pateikėjų grupėje vyrauja P. Büskens įvardijamas *romantinis* rūpinimosi kūdikiu modelis. *Romantinio* rūpinimosi modelio šalininkai yra įsitikinę, kad būtent tokiu būdu rūpinantis kūdikiu yra tinkamiausiai atliepiami vaiko poreikiai. Pavyzdžiui, aptardama žindymą pagal poreikį pateikėja teigė: *Jam tavęs reikia, jis negali tavęs į teismą paduoti, kad tu su juo būtum* (moteris, g. 1981; vaikai, g. 2007, 2010, Vilnius). Kita pateikėja apie vaiko nešiojimą ir glaudimą sakė: *Žinoma, svarbu, nes kiekvienas nori jaustis mylimas, o per lietimą kūdikis daug geriau supranta meilę* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2007, 2010, Vilnius). Vaiko miegojimą šalia mamos ar abiejų tėvų kita mama taip vertino: *Absoliučiai būtina mažam vaikui. <...> Jį auginam 9 mėnesius iščiose, paskui tas jo auginimas persikelia į išorę, bet jis yra absoliučiai priklausomas. Man atrodo, kad ir verta į jį žiūrėti kaip į savo dalį, kol pamatai, kad tavo vaikas savarankiškai pradeda nuo tavęs tolti* (moteris, g. 1975; vaikai, g. 2000, 2003, 2010, Vilnius).

Iškilius vaiko ir tėvų poreikių konfliktui, *romantinio* rūpinimosi modelio šalininkai laikosi nuostatos, jog gebėjimas atsižvelgti į vaiko, o ne tėvų poreikius yra tėvų sąmoningumo apraška. Pavyzdžiui, *romantinio* rūpinimosi šalininkas, paklaustas, ar jis kaip vyras nesijautė netekęs žmonos dėmesio dėl to, kad ji vaiką žindė iki 3 metų, atsakė: *Nu, aišku, yra tam tikrų nepatogumų, bet tai yra... nu kaip sakyti... vardan ateities. <...> Prioritetas yra vaikas. Visas laikas yra skiriamas vaikui. Jei vaikas atėjo pieno, tu jo nepastumsi, nepasakysi – vėliau. Vyrui gali pasakyti – vėliau. <...> Vyras turi suvokti, dėl ko tai yra daroma. Jei jis kaip mažas vaikas jaučiasi, kaip negaunantis kažkokio žaisliuko, tai jau yra jo problema* (vyras, g. 1976; vaikai, g. 2007, 2011, 2014, Vilnius).

Pažymėtina, kad šioje grupėje nereikėtų pernelyg akcentuoti vaiko ir tėvų interesų susipriešinimo. Dažnai iš šiai grupei priskirtinų tėvų pasakojimų atsiskleidžia, jog vaiko ir tėvų interesai sutampa, nes tėvams vaiko poreikiai ar pats vaikas yra labai svarbūs ir įdomūs. Pavyzdžiui, kalbėdama apie vaiko nešiojimo praktiką mama pasakojo: *Man taip labai gerai psichologiškai, man taip ramu. Kai tu jį prisiriši ir nešioji, viską girdi – kaip jis kvėpuoja, jauti jo judesius, ar jam pilvą raižo ar neraižo, viską apie jį žinai, tau visiškai ramu, tu gali bet ką daryti. Jei jis kitam kambarį, man neramu kažkaip. Vis turi nueiti pasižiūrėti, ar kvėpuoja. Čia aš kalbu apie tuos pačius mažiausius. <...> O kai didesni... <...> kai nešioji, matai, kad jis labai budriai reaguoja į aplinką, bendrauji, matai, kas jį sudomina. Daug daugiau žinai apie savo vaiką, kai tu jį nešioji. <...> Vyksta nenutrūkstamas savo vaiko pažinimas tuo metu, kai jis arba pririštas, arba šalia tavęs* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2008, 2010, Vilnius).

Aptardama vaiko miegojimo kartu su tėvais praktiką pateikėja teigė: *Ir man ramiau, ir lengviau – jei susapnuoja kažką, aš tik „ššš“, paglostau ir ramu. O jei kitam kambarį, tai net neįsivaizduoju tokio varianto* (moteris, g. 1974; vaikai, g. 1996, 1998, 2012, Švenčionėliai).

Ne viename naratyve teigiama, kad aktyviai su vaiku užsiimti yra ne tik mamos, bet visos šeimos interesas: *Dažniausiai ant rankų, negulėdavo jie ten pas mus – kadangi namuose yra didelė šeimyna, apačioj tėvai, tai dieną aš, vakare vyras, dar vėliau seneliai. Visiems labai reikėdavo. <...> Kadangi mes galvojom, kad tai stebuklas, tai norėjosi tą stebuklą ir turėti* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2006, 2009, Vilnius).

Apibendrinant *romantinio* rūpinimosi modelio tėvų išsakytas nuostatas, nupasakotas jausenas bei elgesį, galima įžvelgti tam tikrą šiai tėvų grupei būdingą vaiko ir jo vietos šeimoje bei visuomenėje sampratą. *Romantinio* rūpinimosi modelio šalininkų įsitikinimu, vaikui šeimoje bei visuomenėje turi būti skiriama labai svarbi vieta ir jo poreikiai negali būti nustumti į antrą vietą po tėvų ar kitų visuomenės narių interesų.

Tačiau ne visi tyrime dalyvavę pateikėjai buvo linkę vadovautis *romantinio* rūpinimosi krypties idėjomis. Kita pateikėjų grupė kritiškai vertino *romantinio* rūpinimosi modelį.

Ne visi pateikėjai sutiko, kad vaiką būtina žindyti iki metų ir ilgiau: *Antrą planuoju iki pusės metų išmaitinti, kol pradės valgyti, ir viskas. Tikrai nebedarysiu to naktinio džiazio* (moteris, g. 1981; vaikas, g. 2014, Šilutė). Keletas pateikėjų išreiškė nuostatą, kad nėra būtina žindyti pagal vaiko poreikį. Jie išsakė argumentus, kodėl geriau vaiką maitinti pagal grafiką: *Laikiausi režimo <...>. Pirmą mėnesį, kol nesusireguliuavęs vaiko virškinimas ir pieno gamyba, kas 1,5 val. dieną, paskui – kas dvi valandas. Man taip buvo patogiu. <...> Žinojau, kad jis valgys po 2 valandų, tai galiu išvykti, jį palikti kažkam, nesijaudindama, kad jis po pusvalandžio prašys valgyt* (moteris, g. 1987; vaikas, g. 2015, Kretinga).

15 proc. pateikėjų išreiškė kritišką požiūrį į *romantinio* rūpinimosi modelio šalininkų ginamą intensyvaus nešiojimo ir glaudimo idėją: *Nešioti aš nemačiau prasmės. Nes dukros gana masyvios. Gi nugarą skauda. Kam save kankinti? Nemanau, kad yra kažkokia pripratimo riba, kai gali priprasti kažkiek kilogramų tampyti ant savęs. <...> Pirma buvo ant rankų labiau pripratusi. <...> Aš supratau, kad <...> mes kažkokius neteisingus refleksus jai formuojame. Tokį refleksą, kad visada ją reikia tampyti, visada ji turi kažką matyti. Ir tu negali niekur išvis pajudėti. Ir tai nėra gyvenimas. Jei žmonės taip augintų vaikus, tai niekas niekada nebūtų nei ką dirbęs, nei ką nuveikęs. Nebent turėtum turėti auklytes. <...> Vaikas yra toks subjektas, kuris prisitaiko prie aplinkos. Kokią tu ją sukuri. Jei sukuriam dirbtinę aplinką, kuri vargina.... Mano toks principas buvo, kad vaikas prie visko prisitaikys. Kad jis turi būti šeimos dalis, o ne šeimos objektas* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2008, 2011, Vilnius).

21 proc. pateikėjų yra nepriimtinas vaiko miegojimas tėvų lovoje: *Jei tarp mūsų paguldavau, tėtis būdavo truputį nepatenkintas. Tėveliams būna tokia baimė, kad vaikas tarp jų. Jis ir taip yra gerokai emociškai įsibrovęs: mama visą dėmesį skiria mažam vaikui. Bet jeigu jis dar ir fiziškai guli tarp mamos ir tėčio kaip kardas – tada tėčiui šokas. Tada po truputį pradeda burbėti. Taip vaikas atsiduria atgal lovytėj* (moteris, g. 1973; vaikai, g. 2001, 2003, 2007, Vilnius).

Taigi, tyrimo medžiaga atskleidžia, kad P. Büskens išskiriamo *racionaliojo* rūpinimosi modelio idėjos XXI a. Lietuvoje taip pat yra populiarios. Apibendrinant *racionaliojo* rūpinimosi modelio šalininkų grupei būdingą rūpinimosi kūdikiu praktikos sampratą, reikėtų pažymėti, kad ši tėvų grupė daug rečiau kalba apie „vaiko poreikius“. Šių pateikėjų dėmesys beveik visada krypta į jų pačių interesus arba patogumą. Negalima teigti, kad šiai pateikėjų grupei vaikas yra nesvarbus ar neįdomus, tačiau *racionaliojo* rūpinimosi modelio šalininkų naratyvuose nuolatos reiškiami nuostata, kad vaikas negali būti nei šeimos, nei visuomenės centre. Šios grupės tėvų įsitikinimu, vaikas turi išmokti savo poreikius derinti prie kitų šeimos bei visuomenės narių, kurie gali turėti kitų interesų nei vaikas ir jo poreikiai.

Apibendrinant tyrimo metu išryškėjusias tendencijas, galima konstatuoti, kad rūpinimosi kūdikiu kultūra XXI a. Lietuvoje nėra vienakryptė. Tėvai, apmąstydami juos pasiekiančią informaciją ir savo patirtį, kuria skirtingas versijas, kaip reikia rūpintis vaiku, kokie turi būti tėvai ir į kokias vertybes turi būti orientuojamasi.

KULTŪRIŠKAI KONSTRUOJAMI VAIKO SOCIALIZACIJOS TIKSLAI

Remdamiesi etnologų ir antropologų teiginiu, kad elgesys su vaiku nuo pat gimimo yra jo socializacijos – tam tikros socialinės tvarkos mokymo, tam tikrų socialinių bruožų ir savybių konstravimo – forma, šiame skyriuje paanalizuosime, kokius vaiko bruožus stengiasi suformuoti skirtingomis rūpinimosi vaiku nuostatomis besivadovaujantys XXI a. Lietuvos tėvai.

Emocinis saugumas kaip vienas iš vaiko socializacijos tikslų

Romantinio rūpinimosi modelio idėjomis besivadovaujančių tėvų naratyvuose išryškėja ypatingas dėmesys vaiko emociniam saugumui bei gerai savijautai.

Ilgą (mažiausiai iki metų) žindymą, intensyvų nešiojimą ir glaudimą, vaiko miegojimo kartu su tėvais praktiką *romantinio* rūpinimosi modelio šalininkai yra linkę rinktis remdamiesi samprata, jog ši praktika užtikrina vaikui emocinį saugumą, laimę.

Pavyzdžiui, vienas iš pagrindinių argumentų, kodėl analizuojamoje pateikėjų grupėje tokią didelę vertę turi žindymas, yra nuomonė, kad žindomas kūdikis patiria gerus išgyvenimus – nusiramimą, laimės jausmą: *Manau, kad čia labai svarbu emocijos. Kai vaikas prie krūtinės, jis visai kitoks – jis laimingas <...>. Jis atsipalaiduoja, jam gera, jam ramu* (moteris, g. 1971; vaikai, g. 1992, 2005, Biržai). *Aš galvoju, kad [žindyme] svarbiausia vaikui nusiraminti. <...> Dėl maisto – ką jis gauna iš mamos pieno, galvoju, kad šiuolaikinėmis technologijomis galima padaryti ir milteliais* (moteris, g. 1971; vaikai, g. 1999, 2003, Panevėžys). *Didžiausios darnos akimirkos būdavo, kai žmona maitina kūdikį. Tylu, ramu. Žinai, kad ir jam gera* (vyras, g. 1966; vaikai, g. 2012, 2013).

Gerai vaiko išgyvenimai – ramybės, saugumo jausmas – pabrėžiami pasakojime, kuriam aptariama kita *romantinio* rūpinimosi šalininkų itin vertinama praktika – dažnas vaiko glaudimas ir nešiojimas: *Kol nemiega, tai nebūdavo, kad guli pats vienas ir niekas nekreipia dėmesio. <...> Todėl, kad jiems taip jaučiau, saugiau* (moteris, g. 1978; vaikai, g. 2002, 2005, 2007, Anykščiai). *Nešioju <...> Noriu, kad jie jaustųsi saugiai ir smagiai* (moteris, g. 1978; vaikai, g. 2010, 2016, Vilnius).

Kūdikio ir vyresnio vaiko saugumo siekimas išryškėja kaip vienas pagrindinių miegojimo kartu su vaiku praktikos pasirinkimo motyvų: *Miegant kartu, kūdikis jaučiasi saugesnis* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2007, 2010, Vilnius). *Žmogui, man atrodo, pati jautriausia pasąmonė yra 10 minučių prieš užmiegant ir 10 minučių ryte nubudus. <...> Tu būdama šalia ramiai, neskubėdama kažkur išeiti su jais labai kokybiškai pabendrauji – praleidi tas pačias svarbiausias dienos minutes. <...> Kartais naktį pradeda neramiai vartytis, tai kartais užtenka paimti už rankos, pabūti susikibus ir viskas – iškart užmiega. Man atrodo, kol gali tą duoti savo vaikams, reikia duoti* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2008, 2010, Vilnius). *Man atrodo, jei vaikas gauna pakankamai šilumos, priežiūros, prieraišumo, kol jis yra mažas, <...> tada pasaulis jam nėra toks baisus. Jam lengviau tada būti aplinkoj, jei jis nešiojasi savyje saugumo jausmą* (moteris, g. 1975; vaikai, g. 2000, 2003, 2010, Vilnius).

Dažnai *romantinio* rūpinimosi modelio šalininkai yra įsitikinę, kad aptariama rūpinimosi kūdikiu praktika yra svarbi ne tik kaip vaiko poreikių patenkinimas ankstyvuojų jo gyvenimo etapu, bet ir kaip vaiko savybių, reikšmingų jo tolesniam gyvenimui, formavimas.

Tėvai, kuriuos galima priskirti *racionaliojo* rūpinimosi modeliui, aptariamoms rūpinimosi kūdikiu praktikos nelaiko esminiais vaiko emocinį saugumą užtikrinančiais veiksniais. Priešingai – *racionaliojo* rūpinimosi šalininkų naratyvuose atsiskleidžia požiūris, jog ilgas žindymas, dažnas glaudimas, miegojimas kartu su vaiku gali turėti kenksmingą poveikį:

Galvojau, kad reikėtų [žindyti] tą pusmetį, bet nemokėjau nutraukti. Tada prasidėjo vaiko miego problemos – naktį iki 16 kartų keldavosi ir kaboję man prie krūties. Kreipiausi į miego konsultantę ir paaiškėjo, kad mano problemų priežastis – maitinimas naktį (moteris, g. 1981; vaikas, g. 2014, Šilutė).

Kita vertus, reikėtų pažymėti, kad *racionaliojo* rūpinimosi šalininkų pasakojime dažnai tiesiog nėra emocinio vaiko saugumo diskurso. Pavyzdžiui, aptardamas nešiojimo ir glaudimo praktiką tėvelis teigia: *Tiesiog nusprendžiau: jokių supimų. Verkia – tegu verkia. Išsiverks. Verkia – alkanas? Šlapias? O kad kratyti tą vaiką... kam jį kratyti? Užaugo puikiai. <...> Jis pajunta, kad jį supa, krato, mano nuomone – aha, mane pakratys, nuramins, bus gerai. Bet jei pradėsi nuo mažumės, jis pripras (vyras, g. 1977; vaikas, g. 2008, Švenčionių r.).*

Štai kaip *racionaliojo* rūpinimosi modelio šalininkė pateikė vaiko migdymo patirtį: *Su pirmuoju iš pradžių gyvenom bute, bandėm pripratinti, kad jis pats užmigty, tai būdavo: ką pagalvos kaimynai. O kai suėjo metukai, mes atsikraustėm į savo namą, kur mes tik trise. Tai mes jį paguldėdavom. Tai truko tris vakarus. Vieną vakarą – aišku, stebėjau, reikia 15 minučių, jeigu rėkia. Tai va trys vakarai ne tai, kad auklėjimo, bet mes jį paguldome, jis paverkia ir suprato, kad nieko nebus. Ir mes taip laimėjom. Tai buvo mūsų mūšio pergalė. Ir užmigdavo jis pats. Su antru nelabai galim eksperimentuoti, nes pirmasis nebeleidžia. Tas verkimas – jam atrodo, kad broliui kažkas yra negerai (moteris, g. 1983; vaikai, g. 2009, 2012, Švenčionėliai).*

Taigi galima teigti, kad *romantinio* rūpinimosi vaiku modelio šalininkams prioritetinis vaiko socializacijos tikslas yra užauginti psichologiniu saugumu pasižyminčius ir dvasinę pusiausvyrą gebančius išlaikyti žmones. Jų įsitikinimu, siekiant šio tikslo, būtina atkreipti ypatingą dėmesį į emocinius vaiko poreikius. *Racionaliojo* rūpinimosi modelio šalininkai nėra linkę akcentuoti vaiko emocinio saugumo arba šis reiškinys jų laikomas savaime suprantamu dalyku, kuriam užtikrinti užtenka aplinkos, kuri, pateikėjos žodžiais tariant, nėra „rimtai traumuojanti“. *Racionaliojo* rūpinimosi krypties šalininkų keliamas tikslas – pripratinti vaiką derintis prie kitų žmonių interesų, kurie nebūtinai sutampa su jo.

Tvirti šeimos ryšiai kaip vienas iš vaiko socializacijos tikslų

Galima pastebėti ir kitą svarbų vaiko socializacijos sampratos skirtumą, išryškėjantį analizuojant skirtingų rūpinimosi vaiku modelių šalininkų naratyvus. Jis siejasi su ryšio tarp šeimos narių, arba prierašumo, diskursu.

Romantinio rūpinimosi krypties priskirtinų tėvų naratyvuose atsiskleidžia ypatingas dėmesys ryšio tarp šeimos narių, arba prierašumo, temai. Vaiko ir mamos ryšys, arba prierašumas, yra vienas ryškiausių motyvų suteikiant didelę reikšmę žindymui. Žindymas vertinamas kaip mamos ir vaiko ryšį stiprinanti praktika esamuoju momentu arba kaip praktika, kuri padeda pagrindus ryšiui tarp mamos ir vaiko visam gyvenimui: *Maistas – tai paskutinėje vietoje. Na, aišku, ne paskutinėje. Svarbu. Svarbu, kad imunitetas stiprėja. Bet nematau, kad tų moterų, kurios davė buteliukus, vaikai būtų mažiau sveiki nei mano. Tai tikrai nesureikšminu, kad tik pienas gali duoti geriausias medžiagas. Svarbiausia yra ryšys. Tokį begalinį savo artumą, šilumą jam gali išreikšti. Tą vaiką geriau jauti. Ryšys... manau, kad yra gilesnis, šiltesnis (moteris, g. 1982; vaikai, g. 2009, 2011, 2015, Vilnius). Ryšys tarp mamos ir vaiko žymiai stipresnis. Naktį ne tiek valgyt išalksta, kiek žinoti, kad ne viena yra (vyras, g. 1987; vaikas, g. 2015, Skuodo r.). Manau, kad [ryšiui] turi [reikšmės]. <...> Kur mamos nemaitino vaikų – numesdavo anksčiau, tai paaiškina, dėl ko su vaikais nėra ryšio. Nes mažai*

maitino <...>. Mintyse esu daug tokių tyrimų padariusi, nuo ko gali priklausyti tie ryšiai, iš kur čia taip gaunasi. Man atrodo, kad tas maitinimas turi kažkiek reikšmės (moteris, g. 1977; vaikai, g. 2007, 2010, Plungės r.).

Tarp romantinio rūpinimosi krypties šalininkų pasitaiko manančių ar tikinčių, kad žindymas formuoja ne tik gilesnį vaiko ir mamos ryšį, bet vaiko ryšį su šeima apskritai: *Buvau skaičiusi, kad po metų ne labai jau ir reikia to žindymo, vaikas ne kažką ten ir begauna iš mamos. Bet <...> aš sąmoningai bandžiau ugdyti kuo didesnę prisirišimą prie manęs* (juokiasi). *Man tai labai svarbu. Aš pati buvau labai prieraiši, ir dabar esu labai prieraiši. Specialiai dariau, kad jos jaustų... ne tiek mamos, kiek šeimos poreikį* (moteris, g. 1984; vaikai, g. 2010, 2013, Vilnius).

Ryšio, arba prieraišumo, vaizdinys itin dažnas ir romantinio rūpinimosi modelio šalininkų naratyvuose, susijusiuose su vaiko glaudimo ir nešiojimo tema: *Stengdavausi visą laiką neštis kartu, o ne palikt kitam kambary. <...> Kad visą laiką tas ryšys būtų jaučiamas* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2008, 2010, Vilnius). Vaiko nešiojimas ir glaudimas konceptualizuojamas ir kaip ryšio užmezgimo priemonė dabartiniu momentu, ir kaip ilgalaikės pasekmės turinti socializacijos forma: *Kol nori vaikas glaustis, reikia glausti. Gal ir išsipasakot tam vaikui kažkada bus lengviau. Aš tuo tikiu* (moteris, g. 1985; vaikas, g. 2011, Alytus).

Abipusis ryšys yra pagrindinis leitmotyvas romantinio rūpinimosi krypties atstovų naratyvuose apie vaiko miegojimą kartu su tėvais: *Ryšys stipresnis, kai jaučia mamą ir tėtį šalia* (moteris, g. 1974; vaikai, g. 1996, 1998, 2012, Švenčionėliai). *Gal tuo metu sunku, kai negali išsimiegoti ir visa kita, bet kažkokią įtaką tai padaro ir santykiams, ir ryšiui* (moteris, g. 1980; vaikai, g. 2003, 2010, Molėtai).

Taigi stiprus ryšys su šeima, arba prieraišumas, yra vienas svarbiausių vaiko socializacijos tikslų šiame tyrime dalyvavusiems romantinio rūpinimosi modelio idėjomis besivadovaujantiems tėvams.

Negalima teigti, kad ryšio tarp šeimos narių klausimas yra visai neaktualus racionaliojo rūpinimosi modelio šalininkams, tačiau dažnai jie nėra linkę tarp vaiko ir tėvų besiformuojančio ryšio sieti su aptariama rūpinimosi kūdikiu praktika: *Manyčiau, kad ta mintis, jog žindymas suartina yra mitas. Mane labiau jaudina tos moterys, kurios yra įsitikinusios, kad turi žindyti, o žindyti negali fiziškai, tada jos galvoja, kad vaikas jas atstumia ar dar kas nors. Pažįstu vieną tokią, kuriai prasidėjo pogimdyvinė depresija.<...> Iš tų mano aplinkos žmonių, kurie yra turėję <...> artimus ryšius su tėvais, jiems tas klausimas nekyla. <...> kas yra tas ypatingas ryšys? Tai yra natūrali empatija ir meilė, kurią tu jauti vaikui. <...> Man tiesiog keistas tas išskirtinio ryšio statusas* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2008, 2011, Vilnius).

Pažymėtina, kad racionaliojo rūpinimosi krypties tėvų pasakojimuose prieraišumo formavimui skiriama gerokai mažiau dėmesio nei romantinio rūpinimosi krypties tėvų pasakymuose. Pavyzdžiui, ne viename racionaliojo rūpinimosi krypties atstovų naratyve atsiskleidė, kad ryšio tema yra nustumiamą kitų prioritetų: *Reikėjo primaitinti mišinukais. Pamačiau, kad tai labai patogu – įstati buteliuką, vaikas valgo sau vienas, aš galiu užsiimti savo reikalais* (moteris, g. 1979, vaikai g. 2011, 2013, Vilnius).

Kai kurie racionaliojo rūpinimosi krypties priskirtini pateikėjai teigia, kad ryšys – šiuo atveju jis suvokiamas kaip pernelyg stiprus ryšys – gali turėti neigiamą aspektą: *Šitą dalyką aš iš anksto žinojau, kad ją tikrai bandysiu atskirai migdyti lovytėj <...>, kad vaikas nuo pat kūdikio žinotų, kad yra... kaip čia pasakyti, man visada buvo svarbu ne visiškai susitapatinti su vaiku: kad vaikas yra atskiras žmogeliukas ir tu negali savęs ir vaiko kaip vieno traktuoti.*

Ir dėl savęs pačios, ir dėl to vaiko – kad kažkoks atskyrimas būtų. Bet nuo to ne mažiau gi myli (moteris, g. 1979; vaikas, g. 2008, Vilnius).

Šiame pasakojime atsiskleidžia, kad miegoti atskiroje lovoje pratinamam vaikui duodama pamoka, jog žmogaus autonomiškumas yra vertybė. Kituose panašiuose naratyvuose išryškėja, kad miegojimu atskiroje lovoje siekiama skatinti vaiko savarankiškumo formavimąsi: *Gal pasąmonėje ir buvo tas manymas, kad savarankiškumas vaiką ugdo. Kažkada vanaagai ar kažkas išmeta paukščiukus iš lizdo, kad mokėtų skristi. Gal. Gal aš iš tų žiaurių, kur: valiai, skrisk. Nesakau, kad man širdies neskauda. Ne gegutė aš. Bet manau, kad kartais galiu pasielgti taip, sakyti: na, plauk, žiūrėsim (moteris, g. 1978; vaikai, g. 2001, 2006, Vilnius).*

Apibendrinant naratyvus, susijusius su ryšio tarp šeimos narių, arba prieraišumo, klausimu, galima teigti, kad skirtingų rūpinimosi vaiku modelių šalininkų sampratos, kaip turi būti konstruojami ryšiai šeimoje, skiriasi. *Romantinio* rūpinimosi modelio pateikėjų naratyvuose tėvų (ypač mamos) ryšys su vaiku, vaiko ryšys su tėvais yra besąlygiškas prioritetas. Šio modelio šalininkų įsitikinimu, artimi ryšiai šeimoje (ir visuomenėje) yra viena svarbiausių problemų, kurios sprendimui būtina skirti daug pastangų. O *racionaliojo* rūpinimosi modelio šalininkams ryšio tarp tėvų ir vaikų klausimas nėra prioritetas. Jų įsitikinimai atskleidžia, kad harmoningos visuomenės pagrindu šie tėvai laiko autonomiškus ir savarankiškus individus.

RŪPINIMOSI KŪDIKIU MODELIO PASIRINKIMO KULTŪRINIS KONTEKSTAS

Aptariant XXI a. Lietuvoje pastebėtų rūpinimosi kūdikiu kryptį kultūrinį kontekstą, būtina paminėti bendras vaiko ir elgesio su vaiku sampratos tendencijas Vakarų kultūroje.

Ne vienas mokslininkas, analizuojantis vaiko ir elgesio su vaiku sampratą šiuolaikinėje Vakarų visuomenėje, pažymi „vaikocentriškas“ tendencijas. Remiantis Sh. Hays, „vaikocentrizmą“ galima apibrėžti kaip didžiulių laiko, energijos ir materialinių išteklių skyrimą vaikui, vaiko poreikių iškelimą į pirmą vietą, rūpinimąsi vaiku remiantis ekspertų patarimais, stiprų emocinį įsitraukimą į vaiko auginimą [25]. Kultūros antropologė Diana Hoffman išryškina šiuos „vaikocentrizmo“ bruožus: koncentravimąsi į vaiko vystymosi poreikius, vaiko kaip individo gerbimą, nuostatą suteikti vaikui galimybę išreikšti savo pasirinkimą ir išvystyti gebėjimą individualiai veikti [23, 229]. Sociologė Viviana Zelizer pažymi, kad dėl modernizacijos procesų (pavyzdžiui, sumažėjusio gimstamumo, ekonominio pakilimo) vaikas tapo *bevertis* ekonominiu, tačiau *neįkainojamas* emociniu požiūriu [59]. Ch. Faircloth teigimu, Sh. Hays pastebėta *intensyviojo rūpinimosi* ideologija – reikalavimas rūpintis vaiku skiriant jam daugybę laiko, energijos ir pinigų – XXI a. tampa globaliai cirkuliuojančiu idėjų rinkiniu ir rūpinimosi vaiku norma [26, 119]. Pasak edukologės Audronės Juodaitytės, XX a. pateikė naujas pedagoginio mąstymo paradigmas ir sudarė galimybę peržiūrėti sudėtingas sistemos „vaikas–suaugusysis–ugdymas“ ryšius. Kaip vieną iš lemiamų situacijos keitimosi prielaidų ji išskiria visuomenės ideologinės sąmonės pokyčius, kurių esmė yra vaikų grupės kaip lygiavertės suaugusiems žmonėms pripažinimas [30, 51–74]. Šias tendencijas galima laikyti *romantinį* rūpinimosi vaiku modelį pagrindžiančiu kultūriniu kontekstu.

Aptariant *racionaliojo* rūpinimosi modelio populiarumo tiek šiuolaikinėje Lietuvoje, tiek kitose Vakarų visuomenėse kultūrinį kontekstą, reikia atkreipti dėmesį į tyrėjų pastebimus „kultūrinius prieštaravimus“, su kuriais susiduria *romantinio* rūpinimosi modelio šalininkai. Sh. Hays nuomone, *intensyviojo* rūpinimosi idėjos yra priešingos, nes darbo vietos logika veikia visiškai priešinga linkme [25, 1–18]. P. Büskens teigimu, *romantinio*

rūpinimosi modelio ideologija motinoms skiria ypač daug įpareigojimų rūpinantis kūdikiu ir izoliuoja jas nuo viešojo gyvenimo [7, 84].

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad *racionaliojo* rūpinimosi idėjos Europoje turi galias istorines šaknis. Sociologas Frankas Furedi pažymi, kad vaikas Vakarų kultūroje niekada iki šiol nebuvo suvokiamas kaip tokia ypač pažeidžiama ir jautri įvairioms rizikoms būtybė. Tik pastaruoju metu atsirado samprata, kad įvairios rizikos, ypač tos, kurios patiriamos ankstyvojoje vaikystėje, turi tokią didelę reikšmę vaiko fiziniam ir emociniam vystymuisi [27]. Aptardamos XX a. 7-ojo dešimtmečio Anglijos darbininkų rūpinimąsi vaiku, R. Edwards ir V. Gillies teigia, kad vaikai dažnai buvo paliekami vieni, neprižiūrimi suaugusiųjų, kūdikiai buvo paliekami kitų mažamečių priežiūrai, svarstymų apie vaikų emocinę gerovę to meto rūpinimosi vaiku kultūroje būta labai mažai. Visa tai leidžia autorėms daryti išvadą, kad nuolatinis fizinis ir emocinis dėmesys vaikui kaip „gero rūpinimosi vaiku“ bruožas yra išskirtinai šiuolaikinis konceptas [16, 21–35]. Lietuvos etnologų darbuose atsiskleidžia, kad toks didelis rūpestis dėl vaiko emocinės gerovės, koks pastebimas šiuolaikinių *romantinio* rūpinimosi modelio šalininkų praktikoje, tradicinėje lietuvių kaimo kultūroje taip pat nebuvo būdingas. Kūdikis nebuvo pratinamas būti ant rankų, jis buvo migdomas lopšelyje, o ne tėvų lovoje [58, 451–459]. Valstiečio gyvenimo ašis buvo darbas, ir visų šeimos narių kasdiena buvo organizuojama taip, kad visi, kas tik gali – nuo vaikų iki suaugusiųjų, prisidėtų prie šeimos darbinės veiklos. Tad suaugusiųjų dėmesys socializuojant vaiką daugiausia buvo skiriamas jo mokymui prisiderinti prie dirbančių tėvų ir pačiam kuo greičiau įsilieti į dirbančiųjų gretas [54].

Ir vis dėlto, kodėl vieni tėvai šiandienos visuomenėje, veikiami tų pačių kultūrinių kontekstų, renkasi vieną, o kiti – kitą rūpinimosi vaiku modelį? Į šį klausimą padeda atsakyti gilinimasis į pateiktųjų naratyvuose atsiskleidžiančias rūpinimosi vaiku praktikai suteikiamas prasmes, kurios siejasi ne su vaiko socializacijos, o su kitų reiškinių, pavyzdžiui, socialinio pripažinimo įgijimo, natūralumo, kasdienybės struktūravimo, sampratomis.

Socialinio pripažinimo samprata

Romantinio rūpinimosi modelio šalininkų naratyvuose išryškėjo, kad rūpinimąsi vaiku arba tėvystę tėvai susieja su socialine galia. Pavyzdžiui, gana dažnai *romantinio* rūpinimosi šalininkų pasakojime minimi įveikti sunkumai, susiję su žindymo problemų sprendimu: *Kaip atsigulčiau į lovą, tai tikriausiai šešias savaites ir pragulėjau. <...> (Vaikas) Nežindė ir viskas. <...> Mano mama atvažiavo ir sakė: „nusipirk tu mišinukų, duok, jau viskas – juk matai: krūtinė nugrauzta, kraujas bėga. <...> Atėjo patronažinė daktarė, pasakė: „nieko nebus – nemaitinsit <...>“. O aš vis tiek: „maitinsiu“. Tada jau nupirkto vyras mišinukų. Kai jau man visiškai sunku, jau einu. Vieną kartą atplėšiau dėželę, antrą kartą per palūžimą atplėšiau jau celofaną, bet ir nepadačiau. Ir tą savaitę ji paėmė. <...> Ir viskas – iki dvejų metų ir dviejų mėnesių paskui maitinau. <...> Aš supratau, kad įmanoma tai padaryti. Įmanoma. Jei tu tvirtai viduje turi žinojimą, kad tu turi maitinti... (moteris, g. 1972; vaikai, g. 2002, 2007, Vilnius). Šis pasakojimas ir jo perteikimo būdas (moteris apie tai pasakoja su dideliu pasididžiavimu) atskleidžia, kad žindymas šiai pateikėjai svarbus ne tik kaip visapusiškas vaiko poreikių patenkinimas, bet kaip įrodymas sau ir kitiems, kad įmanoma padaryti tai, kas atrodo neįmanoma.*

Dažno *romantinio* rūpinimosi modelio šalininko (dažniau – šalininkės) *sėkmingas* žindymas buvo interpretuojamas kaip *visavertės* motinystės ženklas: *Man buvo galvoj truputėlį tokia nuoskauda, kad aš sūnų truputį primaitinau mišinuku nuo pusanro mėnesio. <...> Man vis tiek, matyt, liko galvoj, kad aš čia nepilnavertiška mama. Tai su dukra aš labai norėjau, labai*

mėgavausi tuo žindymu. Kad ji gautų maksimaliai (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2008, 2010, Vilnius).

Apsisprendimas žindyti *romantinio* rūpinimosi modelio šalininkų dažnai traktuojamas kaip moters sąmoningumo, P. Bourdieu žodžiais tariant, turimo didelio kultūrinio bei socialinio kapitalo [4] ženklas: *Gal mano vėlyva motinystė davė, kad aš sąmoningesnė negu šiaip, jei būčiau pasigimdžiusi 20-ties* (moteris, g. 1976; vaikai, g. 2006, 2010, 2014, Vilnius).

Daugelyje kitų *romantinio* rūpinimosi šalininkų naratyvų nežindymas yra siejamas su patirties neturėjimu, nežinojimu, provincialumu, primestomis taisyklėmis, o *sėkmingas* žindymas pateikėjams (dažniausiai – pateikėjoms) reprezentuoja mokėjimą įsiklausyti į savo intuiciją ir vaiką, gebėjimą laikytis savo nuomonės ir atsispirti visuomenės primetamoms taisyklėms: *Buvo to pieno, bet aš neturėjau jokios patirties. <...> Nebuvo iš ko tos patirties susižinot, pasisemt. Ir provincija, ir visa kita. Iš namų neišeini. Seselė sako: tu permaitinai, reikia maitint rečiau – kas tris valandas. Ir aš pradėjau taip: kas tris valandas. Ir po 20 minučių. Kaip man sakė seselė, aš taip ir dariau. Ir viskas – ir dingo tas pienas, vis mažiau, mažiau to pieno ir išnyko visai. <...> Su antra aš sakiau, kad seselės neklausysiu. Ir darysiu taip, kaip man intuicija liepia. Irgi taip sakė: maitink kas tris valandas, 20 minučių. O aš maitinau taip, kaip norėjau. Kaip vaikas norėjo, kada norėjo, kiek norėjo. Ir gavosi viskas normaliai* (moteris, g. 1973; vaikai, g. 2010, 2012, Biržų r.).

Visa tai leidžia daryti išvadą, kad *romantinio* rūpinimosi šalininkams itin dėmesingas rūpinimasis vaiku reiškia socialinės galios aspektu itin svarbių savybių – sąmoningumo, mokėjimo, žinojimo – turėjimą.

O *racionaliojo* rūpinimosi šalininkų naratyvai atskleidžia, kad rūpinimasis vaiku yra veikla, kuri konfliktuoja su tomis sritimis, kuriose tėvai jaučiasi įgyjantys socialinę galią: *Man atrodo, kad nėra teisinga 100 proc. atsiduoti savo vaikams. <...> Kad kūryba man reikalinga, kažkada jau išsiaiškinau ir labai aiškiai atsakiau, kad negaliu kitaip, man reikia ją ugdyti, vystyti, nes kai ją apleidžiu, po to labai graužiuosi* (moteris, g. 1978; vaikai, g. 2001, 2006, Vilnius).

Pastarajame pasakojime galima išvelgti, kad pateikėja socialinio pripažinimo arba socialinės galios pagrindiniu šaltiniu laiko profesinę veiklą. Rūpinimasis vaiku šios pateikėjos nėra suvokiamas kaip itin svarbi socialinio pripažinimo įgijimo priemonė.

Galima išvada, kad tėvų supratimas, kokia veikla gali būti įgyjama socialinė galia arba socialinis pripažinimas, yra labai svarbus veiksnys, lemiantis rūpinimosi vaiku modelio pasirinkimą.

Natūralumo samprata

Kita reikšminga rūpinimosi vaiku modelio pasirinkimo prielaida yra tėvų pasakojime atskleidžianti tam tikra natūralumo samprata. *Romantinio* rūpinimosi vaiku modelio šalininkų naratyvuose natūralumas siejamas su gamta, o gamta laikoma pasitikėjimo verta jėga. Pavyzdžiui, vaiko maitinimas ne motinos pienu laikomas ypatinga blogybe būtent vadovaujantis nuostata, kad tik motinos pienas yra natūralus, gamtos duotas maistas, o glaudimasis prie krūties – natūralus, gamtos nulemtas vaiko ir mamos bendravimo būdas: *Mamos pienas, o ne koks mišinėlis* (vyras, g. 1977; vaikai, g. 2007, 2010, 2014, Kretingos r.); *Man patinka, kad jis krūtį turi, o ne kokį buteliuką* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2007, 2010, 2014, Kretingos r.); *Kažkokie mišinukai atrodė man blogis. Atimama vaiko teisė į tai, kas geriausia* (moteris, g. 1979; vaikai, g. 2003, 2006, Vilnius). *Svarbu, žinduoliai gi. <...> Jei taip gamtoje yra, kad gaminasi pienas, ir jis yra tinkamas maistas, kodėl tu nepasinaudoti. Man atrodo, kad čia viskas gerai* (vyras, g. 1976; vaikai, g. 2007, 2010, 2014, Vilnius).

Kūdikio nešiojimo ir glaudimo praktika *romantinio* modelio šalininkų laikoma vertinga, atliepanti motinystės ar tėvystės instinktą, kuris taip pat siejamas su gamtos diskursu: *Man atrodo, natūraliai. Čia tiesiog tas motinystės instinktas liepia tam vaikui atiduoti kažką švelnaus. Tas vaikelis toks trapus, mažutis – kitaip, atrodo, ir neišeina* (moteris, g. 1973; vaikai, g. 2010, 2012, Biržų r.). Intensyvus kūdikio glaudimas ir nešiojimas natūralizuojamas priešinant jį labiau su kultūrintai rūpinimosi kūdikiu praktikai: *Aš už tai, kad tas ryšys būtų kuo natūralesnis, o ne dėti į kokią plastmasinę kėdę, prikarstyti dar kažkokių nesąmonių, dirgiklių* (vyras, g. 1976; vaikai, g. 2007, 2011, 2014, Vilnius).

Miegojimo kartu su vaiku praktikoje itin dažnas *natūralaus* kūdikio užmigimo bežindant vaizdinys: *Natūraliai bežindant užsnūsta, tą papą paleidžia kažkada, kada tu pati jau snaudi. Ir tie kėlimaisi man visiškai neracionalūs atrodė, ir miegojom kartu. <...> Man buvo per sudėtinga žindyti ir 6 kartus naktį atsikelti, atsistoti, paimti, paskui paguldyti* (moteris, g. 1978; vaikai, g. 2002, 2005, 2007, Anykščiai). *Turėjau nusipirkusi gražią lovytę, bet ji buvo daiktams susidėti. Kol žindžiau, jie tikrai miegojo kartu. Natūraliai. Neišsibudina, patogiau, greičiau* (moteris, g. 1981; vaikai, g. 2004, 2009, 2010, 2013, Vilnius). Miegojimas su kūdikiu laikomas natūraliu, nes atliepia *natūralų* žmogišką instinktą glaustis: *aišku, kad jis norėtų prisiglausti, prie tos šilumos būti, jam ramu, gera yra tėvų kvapas, ramybė ir taip toliau. Man atrodo, kad tai yra visiškai natūralu, ir bent jau toj mažatvėj arba toj vaikystėj tas tikrai turėtų būti* (moteris, g. 1977; vaikai 2008, 2011, Vilnius).

Į *romantinio* rūpinimosi modelio praktiką skeptiškai žiūrinčių pateikėjų naratyvuose išryškėja kitokia *natūralumo* samprata. Pavyzdžiui, naratyvuose apie žindymą akcentuojama, kad natūralu yra derintis ne tik prie vaiko poreikių, bet ir prie mamos gyvenimo tempo:

- *Vis dar žindau – 1 m. 3 mėn. Kitą norėčiau iki metų nutraukti. <...>*
- *Manai, kad po metų tas jau nėra toks būtinas?*
- *Būtinas, bet aš žiūriu ir į savo gyvenimo tempą. Reikia eiti į darbą ir maitinti – sudėtinga* (moteris, g. 1987, vaikas, g. 2015, Kretinga).

Naratyve, kuriame aptariamas vaiko nešiojimo klausimas, *racionaliojo* rūpinimosi modelio šalininkai natūralizuoja ne *romantinio* rūpinimosi idėjomis besivadovaujančių tėvų akcentuojamą vaiko poreikį glaustis, o jo savarankiškumą, autonomiškesnius santykius: *Pirma buvo ant rankų labiau pripratusi. <...> O su antra viskas buvo labai natūraliai. 5 mėnesių sėdosi jau. Aš dažniau ją palikdavau* (moteris, g. 979; vaikai, g. 2008, 2011, Vilnius).

Racionaliojo rūpinimosi šalininkai į natūralumo, arba normalumo, diskursą įtraukia vaiko miegojimą ne tėvų, o atskiroje savo lovoje: *Jis labai normaliai lovelėj miega* (moteris, g. 1981; vaikai, g. 2014, Šilutė).

Šios pateikėjų grupės naratyvuose atsiskleidžia, kad natūralumo, arba normalumo, diskursas gali būti konstruojamas nebūtinai remiantis artumo gamtai vaizdiniu. Čia natūraliu, arba normaliu, laikomas toks elgesys, kuris nesukuria papildomų problemų suaugusiesiems. Atkreiptinas dėmesys, kad šios pateikėjų grupės naratyvuose gamtos vaizdinys apskritai yra retas arba jį žiūrima kritiškai. Galima prielaida, kad ši gamtos ir natūralumo samprata yra svarbus veiksnys, lemiantis *romantinio* rūpinimosi modelio idėjų atmetimą ir pritarimą *racionaliojo* rūpinimosi modelio idėjoms.

Dienotvarkės ir disciplinos samprata

Dar vienu reikšmingu rūpinimosi vaiku modelio pasirinkimo veiksniu galima laikyti dienotvarkės ir disciplinos sampratą.

Pažymėtina, kad dažnam *romantinio* rūpinimosi modelio šalininkui griežta dienotvarkė ir disciplina yra žmogaus suvaržymo, įspraudimo į rėmus simbolinė reprezentacija: *Juk anksčiau, senais laikais, mano teta pasakojo, buvo pasakyta, kas kiek valandų maitinti, ir dar tarpuose negalima kūdikio imti ant rankų. Ir jei jau vaikas anksčiau užsimano valgyti – jau rėkia, klykia – jo negalima imti ant rankų, o tuo labiau maitinti, nes dar neatėjo trečia valanda. Ir mamos verkdamos vaikščioja po kambarį, ir neprieina, nes taip reikia. Taip buvo parašyta knygoje ar pasakyta daktarų. <...> Jei dar reiktų ir ruošti tą maistą, tą tyrėlę su vandeniu kaitinti, žiūrėti temperatūrą, tie visi užkrėtimai, čiulptukas švarus – nešvarus. <...> O čia tu visą laiką esi pasiruošęs. Jei nukrenta, duodi pieno, jei skauda, duodi pieno. Jei liūdna, duodi pieno. <...> Jei reikia užmigdyti, duodi pieno. Gali reguliuotis ir nieks galvos nekvaršina, kiek kartų į dieną tą turi daryti. <...> Tai ta laisvė – tikrai nepaprastas dalykas (moteris, g. 1973; vaikai, g. 2001, 2003, 2007, Vilnius).*

Būtent neigiamas griežtos dienotvarkės ir disciplinos suvokimas bei teigiamų broužų mažiau struktūruotam elgesiui priskyrimas yra labai svarbus veiksnys renkantis *romantinio* rūpinimosi modelį.

Pažymėtina ir tai, kad priežasčių suteikti griežtesnei dienotvarkei ir disciplinai neigiamą prasmę šiandieniniame Lietuvos sociokultūriniame kontekste yra daugiau nei vien struktūruoto elgesio sukeliama nepatogumai. *Romantinio* rūpinimosi modelio šalininkai labiau struktūruotas elgesio formas, pavyzdžiui, griežtą dienotvarkę ar discipliną, susieja su sovietmečiu: *Pas mus nėra nei griežtos, nei negriežtos. Išvis nėra. Mes niekada nebuvo tie tėvai, kurie dėl vaikų miego kažką darytų ar nedarytų. <...> Manau, tas griežtas savęs kankinimas ir to vaiko kankinimas, kad tu ten miegok laiku – man atrodo, kad jis nieko neduoda. Man atrodo, kad tai yra tokia sovietinė atgyvena – kai suskamba ryte trimitas ir visi turi keltis, o 9 val. visi užsikloti ir miegoti (vyras, g. 1983; vaikai, g. 2010, 2013, Vilnius).* Panašu, kad griežtą dienotvarkę ir discipliną dalis tėvų atmeta būtent todėl, kad šis kasdienybės organizavimo būdas jiems turi sovietinės kultūros prasmę.

Tarp šiame tyrime dalyvavusių pateikėjų nepasitaikė nė vieno, kuris rūpinimosi vaiku modelį rinktųsi dėl to, kad jis jiems siejasi su sovietmečiu. Tačiau *racionaliojo* rūpinimosi modelio šalininkų naratyvuose pastebimas pozityvesnis struktūruoto elgesio vertinimas siejant tai su didesne tvarka: *Man labai patiko Spokas. Sako, kad jis tarybinių laikų, bet man jo metodai ir kai kurių dalykų aprašymai labiau patiko nei šiuolaikiški. Pavyzdžiui, dabar rekomenduojama: jeigu verkia, pulti iškart, Spokas, atvirkščiai, sako: reikia pasižiūrėti. Aišku, kai verkia, tai ir bandydavai žiūrėti. Paskui jau automatiškai matai, kada jis verkia manipuliudamas (moteris, g. 1983; vaikai, g. 2009, 2012, Švenčionėliai).*

Įdomu, kad *racionaliojo* rūpinimosi modelio šalininkai vietoje to, kad labiau struktūruotą elgesį tapatintų su sovietmečiu, tapatina jį su tėvų ir senelių tradicijomis. Atrodytų, kad aptartų prasmių griežtesnei dienotvarkei ir disciplinai suteikimas yra vienas iš veiksnių, skatinančių rinktis *racionalųjį* rūpinimosi modelį.

Šio tyrimo analizė leidžia pritarti tyrėjams, akcentuojantiems, kad tėvai šiuolaikiniame pasaulyje yra priversti (arba turi galimybę) rinktis vieną iš daugybės tarpusavyje konkuruojančių rūpinimosi vaiku ideologijų, o kartu patys kuria savo versijas, kokie turi būti tėvai, koks turi būti rūpinimasis vaiku ir į kokias vertybes turi būti orientuojamasi.

IŠVADOS

Išanalizavus rūpinimosi kūdikiu praktiką – žindymą, kūdikio nešiojimą ir glaudimą bei jo miegojimo vietas parinkimą – XXI a. Lietuvoje, galima išskirti du pagrindinius rūpinimosi kūdikiu modelius, kurie skiriasi esminiais savo principais.

Romantinio rūpinimosi vaiku modelio šalininkai taiko tokią rūpinimosi kūdikiu praktiką kaip ilgas (1–3 metai) vaiko žindymas pagal jo poreikį, vaiko glaudimas ir nešiojimas pagal jo poreikį, šeimos miegojimas bendroje lovoje, akcentuojant vaiko poreikius. *Romantinio* rūpinimosi modelio šalininkai yra įsitikinę, kad vaikui šeimoje ir visuomenėje turi būti skiriama labai svarbi vieta, jo poreikiai negali būti nustumti į antrą vietą po tėvų ar kitų visuomenės narių interesų.

Racionaliojo modelio šalininkai kritiškai žiūri į vaiko žindymą iki metų ar ilgiau, skeptiškai vertina vaiko glaudimo ir nešiojimo akcentavimą, pritaria minčiai, kad vaikas turi miegoti savo atskiroje lovoje. *Racionaliosios* krypties tėvų manymu, rūpinimosi vaiku praktiką racionalu organizuoti atsižvelgiant labiau į tėvų nei vaikų interesus. *Racionaliojo* rūpinimosi modelio šalininkai yra linkę laikytis nuostatos, kad vaikas negali būti nei šeimos, nei visuomenės centre: vaikas turi išmokti savo poreikius derinti prie kitų šeimos bei visuomenės narių, kurie gali turėti kitų interesų nei vaikas ir jo poreikiai.

Skirtingų rūpinimosi modelių šalininkai kelia nevienodus vaiko socializacijos tikslus. *Romantinio* rūpinimosi modelio šalininkams vaiko socializacijos orientyrai yra jo emocinis saugumas, dvasinė pusiausvyra ir stiprūs ryšiai šeimoje. *Racionaliojo* rūpinimosi vaiku modelio šalininkų pagrindiniai vaiko socializacijos orientyrai yra nukreipti į vaiko prisiderinimą prie kitų žmonių interesų, kurie nebūtinai sutampa su jo.

Tyrimo medžiaga leidžia pritarti tyrėjams, tvirtinantiems, kad rūpinimosi vaiku modelio pasirinkimas yra susijęs su plačiais kultūriniais kontekstais, kurie pasireiškia tėvų pasaulėžiūra. *Romantinio* rūpinimosi vaiku modelio šalininkų Lietuvoje pasaulėžiūrai būdinga: rūpinimosi vaiku tapatinimas su socialinės galios arba socialiai reikšmingų savybių įgijimu, *natūralumo* kaip gamtos dėsnis atliepančio fenomeno samprata, kritiškas požiūris į struktūruotas elgesio formas (griežtą dienotvarkę, discipliną), priskiriant joms žmogaus suvaržymo prasmę bei sutapatinant jas su sovietmečiu. *Racionaliojo* rūpinimosi modelio atstovai nėra linkę vaiko auginimo tapatinti su socialine galia, *natūraliu*, arba *normaliu*, jie laiko elgesį, kuris nesukuria papildomų problemų suaugusiesiems, labiau struktūruotą elgesį vertina palankiai, siedami jį su didesne tvarka bei tėvų ir senelių tradicijomis.

Tyrimas patvirtina tyrėjų prielaidą, kad rūpinimasis kūdikiu yra susijęs su kur kas platesniais klausimais nei sveikata ir maitinimas. Rūpinimosi vaiku praktikai suteikiamos prasmės siejasi su žmogaus ir santykių tarp žmonių sampratomis, gamtos ir santykio su ja konceptualizavimu, laiko bei socialinės tvarkos suvokimu.

Gauta 2017 03 22
Priimta 2017 05 10

Literatūra

- [1] BALYS, Jonas. *Raštai*. T. 5. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto I-kla, 2004.
- [2] BALL, Helene; HOOKER, Elaine; KELLY, Peter. J. Where Will the Baby Sleep? Attitudes and Practices of New and Experienced Parents Regarding Cosleeping with Their Newborn Infants. *American Anthropologist*, 1999, Vol. 101, No. 1(Mar.), p. 143–151.
- [3] BALSAMO, Franca; DE MARI, Gisella; MAHER, Vanessa; SERINI Rosalba. Production and

- Pleasure: Research on Breast-Feeding in Turin. *The Anthropology of Breast-Feeding: Natural Law or Social Construct*. Ed. V. Maher. Oxford–Washington D. C., 1995, p. 37–58.
- [4] BOURDIEU, Pierre. *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press, 1990.
- [5] BRAJINSKIENĖ, Emilija. Vaiks šeimo. *Liaudies kultūra*, 1997, Nr. 3, p. 6–70.
- [6] BRAJINSKIENĖ, Emilija. Vaiks šeimo (2). *Liaudies kultūra*, 1997, Nr. 4, p. 64–70.
- [7] BÜSKENS, Petra. The Impossibility of “Natural Parenting” for Modern Mothers: On Social Structure and the Formation of Habit. *Journal of the Association for Research on Mothering*, 2001, Vol. 3, No. 1, p. 75–86.
- [8] BIRD-DAVID, Nurit. Feeding Nayaka Children and English Readers: A Bifocal Ethnography of Parental Feeding in “The Giving Environment.” *Anthropological Quarterly*, 2008, Vol. 81(3), p. 523–550.
- [9] CREYGHTON, Marie-Louise. Breast-Feeding and Baraka in Northern Tunisia. *The Anthropology of Breast-Feeding: Natural Law or Social Construct*. Ed. V. Maher. Oxford–Washington D. C., 1995, p. 37–58.
- [10] ČEPAITIENĖ, Auksuolė. Žmogaus amžius ir gyvenimo ciklas, kūnas ir ritualas. *Gyvenimo etnografija: vietos, struktūros ir laikas. Besikeičianti Lietuva XX a.* Vilnius: LII I-kla, 2013, p. 429–465.
- [11] ČEKUOLIENĖ, Danguolė; ŠARKINAITĖ, Laura; KALINAUSKIENĖ, Lina. Motinų jautrumo kūdikio signalams ir asmenybės savybių sąsajos. *Psichologija*, 2007, Nr. 35, p. 55–65.
- [12] DAUNYS, Stasys. Vaikų auklėjimo papročiai. *Papilė*. II, III. Vilnius: Versmė, 2006, p. 105–106.
- [13] DREJERIENĖ, Violeta; LANGIENĖ, Vita; STRUCIENĖ, Jolanta. Naujagimių maitinimas Vilniaus miesto klinikinėje ligoninėje: kelias palankios naujagimiams ligoninės link. *Medicinos teorija ir praktika*, 2016, t. 22, Nr. 4, p. 316–321.
- [14] DUNDULIENĖ, Pranė. *Senieji lietuvių šeimos papročiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1999.
- [15] DUNDULIENĖ, Pranė. *Akys lietuvių pasaulėjautoje*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.
- [16] EDWARDS, Rosalind; GILLIES, Val. “Where Are the Parents?”: Changing Parenting Responsibilities Between the 1960s and the 2010s. *Parenting in Global Perspective: Negotiating Ideologies of Kinship, Self and Politics*. Ed. Ch. Faircloth, D. M. Hoffman, L. L. Layne. London, New York: Routledge, 2013, p. 21–35.
- [17] GOTTSCHANG, Suzanne Zhang. Maternal Bodies, Breast-Feeding, and Consumer Desire in Urban China. *Medical Anthropology Quarterly*, 2007, Vol. 21, Issue 1, p. 64–80.
- [18] GOTTLIEB, Alma. *The Afterlife is Where We Come From: The Culture of Infancy in West Africa*. Chicago: University of Chicago Press, 2004.
- [19] GRICIUS, A. Vaikų auklėjimas senovėje. *Gimtasai kraštas*, 1942, Nr. 30, p. 98–107.
- [20] HASTRUP, Kirsten. A Question of Reason: Breast-Feeding Patterns in Seventeenth and Eighteenth-Century Iceland. *The Anthropology of Breast-Feeding: Natural Law or Social Construct*. Ed. V. Maher. Oxford–Washington D. C., 1995, p. 91–108.
- [21] HARKNESS, Sarah; SUPER, Charles. Culture and Parenting. *Handbook of Parenting*. Vol. 2. Ed. M. Bornstein. Mahwah, New Jersey: L. Erlbaum, London, 2001, p. 253–280.
- [22] HAYS, Sharon. *The Cultural Contradictions of Motherhood*. Yale University Press, 1996.
- [23] HOFFMAN, Diane M. Power Struggles: The Paradoxes of Emotion and Control Among Child-Centred Mothers in Privileged America. *Parenting in Global Perspective: Negotiating Ideologies of Kinship, Self and Politics*. Ed. Ch. Faircloth, D. M. Hoffman, L. L. Layne. London, New York: Routledge, 2013, p. 229–243.
- [24] FOUTS, Hillary N.; HEWLETT, Barry S.; LAMB, Michael E. A Biocultural Approach to

- Breastfeeding Interactions in Central Africa. *American Anthropologist*, 2012, Vol. 114, No. 1, p. 123–136.
- [25] FAIRCLOTH, Charlotte; HOFFMAN, Diane; LAYNE, Linda. Introduction. *Parenting in Global Perspective: Negotiating Ideologies of Kinship, Self and Politics*. Ed. Ch. Faircloth, D. M. Hoffman, L. L. Layne. London, New York, Routledge, 2013, p. 1–18.
- [26] FAIRCLOTH, Charlotte. “Intensive Motherhood” in Comparative Perspective: Feminism, Full-term Breastfeeding and Attachment Parenting in London and Paris. *Parenting in Global Perspective: Negotiating Ideologies of Kinship, Self and Politics*. Ed. Ch. Faircloth, D. M. Hoffman, L. L. Layne. London, New York: Routledge, 2013, p. 119–135.
- [27] FUREDI, Frank. *Paranoid Parenting. Abandon Your Anxieties and be a Good Parent*. Allen Lane, 2001.
- [28] DE GRAEVE, Katrien; LONGMAN, Chia. Intensive Mothering of Ethiopian Adoptive Children in Flanders, Belgium. *Parenting in Global Perspective: Negotiating Ideologies of Kinship, Self and Politics*. Ed. Ch. Faircloth, D. M. Hoffman, L. L. Layne. London, New York: Routledge, 2013, p. 136–150.
- [29] JENSEN, Tracey. Creating Distinction: Middle-Class Viewers of Supernanny in the UK. *Parenting in Global Perspective: Negotiating Ideologies of Kinship, Self and Politics*. Ed. Ch. Faircloth, D. M. Hoffman, L. L. Layne. London, New York: Routledge, 2013, p. 51–68.
- [30] JUODAITYTĖ, Audronė. *Vaikystės fenomenas: socialinis-educacinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto I-kla, 2003.
- [31] JUSIENĖ, Roma; BREIDOKIENĖ, Rima; ZAMALIJEVA, Olga. Žindymo trukmė iki vienerių metų amžiaus prognozuojantys psichologiniai, socialiniai ir medicininiai veiksniai. *Tiltai*, 2012, Nr. 3, p. 183–198.
- [32] JUSIENĖ, Roma; BREIDOKIENĖ, Rima; MARKŪNIENĖ, Eglė; SIRVINSKIENĖ, Giedrė; ŽEMAITIENĖ, Nida. Išnešiotų kūdikių žindymą trečią–ketvirtą mėnesį po gimimo prognozuojantys veiksniai. *Tarptautinis psichologijos žurnalas: biopsichosocialinis požiūris*, 2011, Nr. 8, p. 41–66.
- [33] JUSIENĖ, Roma; BREIDOKIENĖ, Rima; ČEKUOLIENĖ, Danguolė; MARKŪNIENĖ, Eglė; ŠIRVINSKIENĖ, Giedrė; ZAMALIJEVA, Olga; ŽEMAITIENĖ, Nida. Žindymo reikšmė vaikų iki vienerių metų amžiaus sveikatai. *Visuomenės sveikata*, 2011, Nr. 1(52), p. 116–125.
- [34] KHATIB-CHAHIDI, Jane. Milk Kinship in Shi’ite Islamic Iran. *The Anthropology of Breast-Feeding: Natural Law or Social Construct*. Ed. V. Maher. Oxford–Washington D. C., 1995, p. 109–132.
- [35] KLIMKA, Libertas. Lietuvių etnopedagogikos bruožai ir jų aktualizacija. *Gimtasai kraštas*, 2012, t. 5, p. 87–94.
- [36] KRIAUZA, Albinas. Vaikai ir jų auginimas Kupiškio apylinkėje. *Gimtasai kraštas*, 1943, Nr. 31, p. 223–235.
- [37] LEVINE, A. Robert; DIXON, Suzanne; LEVINE, Sarah; RICHMAN, Amy; KEFER, H. Constance; BRAZELTON, T. Berry; LEIDERMAN, P. Herbert. *Child Care and Culture: Lessons from Africa*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- [38] McKENNA, James J.; BALL, Helen L.; GETTLER, Lee T. Mother-Infant Cosleeping, Breastfeeding and Sudden Infant Death Syndrome: What Biological Anthropology Has Discovered about Normal Infant Sleep and Pediatric Sleep Medicine. *Yearbook of Physical Anthropology*, 2007, No. 50, p. 133–161.
- [39] MABILIA, Mara. *Breastfeeding and Sexuality: Behaviour, Beliefs and Taboos among the Gogo Mothers in Tanzania*. New York: Berghahn, 2005.
- [40] MAHER, Vanessa. Breast-Feeding in Cross-cultural Perspective: Paradoxes and Proposals. *The Anthropology of Breast-Feeding: Natural Law or Social Construct*. Ed. V. Maher. Oxford–Washington D. C., 1995, p. 1–36.

- [41] MACIJAUSKAITĖ-BONDA, Jurgita. *Vaikas lietuvių pasakose ir sakmėse: palikuonis ir ypatingas žmogus*. Daktaro disertacija. Kaunas: VDU leidykla, 2009.
- [42] MARKŪNIENĖ, Eglė. *Medicininiai, psichologiniai ir socialiniai kūdikio žindymo veiksniai*. Daktaro disertacija. Kauno medicinos universitetas, 2003.
- [43] OCHS, Elinor; SHOHET, Merav. The Cultural Structuring of Mealtime Socialization. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2005, No. 111, p. 35–49.
- [44] PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Vaiko gimties socialinio įteisinimo papročiai. *Lietuvos kultūra: Mažosios Lietuvos ir Žemaitijos papročiai*. Sudarė Ž. Šaknys. Vilnius: LII 1-kla, 2012, p. 19–76.
- [45] PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Vaiko gimties socialinio įteisinimo papročiai. *Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai*. Sudarė Ž. Šaknys. Vilnius: LII 1-kla, 2009, p. 17–62.
- [46] PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Gimtuvės. *Lietuvių šeima ir papročiai*. Vilnius: Mintis, 2008, p. 434–482.
- [47] PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Vaiko gimties socialinio įteisinimo papročiai. *Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai*. Sudarė Ž. Šaknys. Vilnius: LII 1-kla, 2007, p. 17–64.
- [48] PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Lokalinės kultūros struktūrinės kaitos kontūrai: gimtųjų papročių ciklas XX a. Dzūkijoje. *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 2002, Nr. 2(11), p. 71–88.
- [49] PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Idealus bendruomenės modelis. Gimimo papročiai. *Žiėmgala*, 2001, 2. Prieiga per internetą: <http://www.ziėmgala.lt/lt/zurnalas-ziėmgala/ziėmgala-200112/idealus-bendruomenės-modelis-gimimo-papročiai> [žiūrėta 2017 03 09].
- [50] PAUKŠTYTĖ, Rasa. *Gimtuvės ir krikštynos Lietuvos kaimo gyvenime XIX a. pabaigoje–XX a. pirmojoje pusėje*. Vilnius: Diemedis, 1999.
- [51] RAČIŪNAITĖ, Rasa. *Moteris tradicinėje lietuvių kultūroje*. Kaunas: VDU leidykla, 2002.
- [52] RAČIŪNAITĖ-PAUŽUOLIENĖ, Rasa. XIX a. pabaigos–XXI a. pradžios gyvenimo ciklo papročiai. *Papilė*. II, III. Vilnius, 2006, p. 164–182.
- [53] RÖTTGER-RÖSSLER, Birgitt; SCHEIDECKER, Gabriel; FUNK, Leberecht; HOŁODYNSKI, Manfred. Learning (by) Feeling: A Cross-Cultural Comparison of the Socialization and Development of Emotions. *Ethos*, 2015, Vol. 43, Issue 2, p. 187–220.
- [54] VASILIAUSKAS, Romanas. *Lietuvių liaudies pedagogika – jaunosios kartos socializacijos fenomenas (XIX a. antroji pusė – XX a. pradžia)*. Vilnius: VPU 1-kla, 2006.
- [55] VITAUSKAS, Adomas. Vaikų auginimas Padubysio valsčiuje. *Gimtasai kraštas*, 1937, Nr. 2–4(14–16), p. 126–132.
- [56] VITAUSKAS, Adomas. Vaikų gimdymas ir auginimas Padubysio valsčiuje, *Gimtasai kraštas*, 1937, Nr. 1(13), p. 65–71.
- [57] VITKAUSKAS, Kazimieras. Kūdikų žindymo trukmė Lietuvoje: istorija ir dabartis. *Medicinos teorija ir praktika*, 2007, t. 2(46), p. 39–44.
- [58] VYŠNIAUSKAITĖ, Angelė. Šeimos buitis ir papročiai. *Lietuvių etnografijos bruožai*. Sudarė A. Vyšniauskaitė. Vilnius: LTSR mokslo ir enciklopedijų 1-kla, 1964, p. 448–476.
- [59] ZELIZER, Viviana A. *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. Princeton: Princeton University Press, 1994.

AUDRONĖ DARASKEVIČIENĖ

Early Socialization of the Child: Cultural Aspects of Childcare in Twenty-First-Century Lithuania

Summary

Drawing on cultural perspectives of childcare, the aim of this paper is to explore the childcare culture in twenty-first-century Lithuania. The main objectives are as follows: to discuss childcare models in the society of contemporary Lithuania, to reveal early socialisation goals, to analyze how childcare models can be shaped by the cultural context. My descriptions of the childcare in contemporary Lithuania are based on ethnographic fieldwork conducted from 2013 to 2016.

Two main childcare models can be observed in twenty-first-century Lithuania. According to the sociologist Petra Büskens, one of them can be called the *romantic* childcare model (childcare practices: one-to-three years of unregulated breastfeeding, “in arms” or “baby-wearing” practice, the family bed with emphasis on the child’s needs). Proponents of the *rational* childcare model have a more critical opinion on breastfeeding and “baby-wearing”, and their babies sleep in a separate bed. Proponents of *rational* childcare tend to emphasize the parents’ and not the baby’s interests.

Proponents of different childcare models pose different goals of child socialisation. The landmarks of child socialisation for the adherents of the *romantic* childcare model are the child’s psychological security and strong family ties. Proponents of the *rational* childcare model advocate the child’s adjustment to other people’s interests as the main aim of early socialisation of the child.

The material of ethnographic fieldwork in contemporary Lithuania supports the researchers’ view that the character of childcare is associated with a broad cultural context that is expressed through parents’ worldview. In contemporary Lithuania, the proponents of the *romantic* model associate childcare with social power or acquisition of the socially relevant qualities. For them, “natural” is “what is close to nature”. They reject the more structured childcare practices, equating them with human constraints which for them are a symbolic representation of the Soviet times. Meanwhile, the proponents of the *rational* childcare model do not tend to impart much meaning of social power to childcare. “Natural” or “normal” practices for them are those which do not create problems for adults. Proponents of *rational* childcare equate the more structured childcare practices not with the Soviet times, but with the tradition of their grandparents and parents.

The study supports the researchers’ assumption that taking care of an infant is associated with a much broader circle of issues than health and feeding. The meanings of childcare practices are influenced by the fundamental cultural contexts such as those which define the concept of the person, the relation of the man and the woman to nature, social priorities, and the socially accepted concept of time.

Keywords: baby, parents, childcare, early socialization, breastfeeding.